

Foto: Goran Bertók

Vladimir P. Štefanec

Najlepša neznanka svetloba

Odlomek iz romana

Klara Tauber, Filipova mati, je bila najpomembnejša oseba v njegovem življenju, čeprav je ni nikoli videl, se je nikoli dotaknil, nikoli slišal njegovega glasu. Bila je nekako vseprisotna in vseodsotna hkrati, v njegovem življenju navzoča povsem drugače kot kdor koli drug. Njeno prisotnost je Filip v svojih premišljevanjih lahko primerjal kvečjemu z odmaknjeno, a stalno prisotnostjo Boga, ki si je nikoli ni zmozel čisto dobro predstavljati, in z načinom obstoja mitoloških oseb, ki naj bi bile tudi ves čas navzoče, čeprav jih v resnici ni in jih morda nikoli ni bilo, kot jim je v gimnaziji zaneseno razlagal profesor filozofije.

A pri njegovi materi je šlo za čisto posebno, veliko konkretnejšo prisotnost, ki se je Filipu na trenutke zdela skoraj otipljiva. A otipati je ni smel poskusiti, tiste begotne skoraj otipljivosti, saj je dobro vedel, da bi se v hipu razblinila, se mu s tem oddaljila in dolg mu ji zopet ne bi uspelo priti tako blizu. S to skoraj otipljivostjo je bilo nekako tako kot s sinicami in vevericami, ki jih je Filip v otroštvu hranil, še večkrat pa zgolj poskušal hraniti v zdraviliškem senčnem parku. Biti je moral zelo potrpežljiv, čuječen in povsem miren, da mu je živalce uspelo priklicati k svoji dlani, na kateri jim je ponujal prigrizke. Že en napačen gib, ki ga je pogosto spočela radost pričakovanja, je lahko majhno bitje preplašil in pregnal ali vsaj

naredil pretirano previdno, zaradi česar se je Filip nato navadno naveličal čakati na njen pogum ali močnejše prigovarjanje želje po hrani. A na njeno bližino, največjo mogočo bližino in otipljivost prisotnosti svoje matere, se ni nikoli naveličal čakati. V svojem brlogu jo je večkrat snubil cele ure, ji molče, a z vsem žarom prigovarjal, naj se mu čisto približa in razkrije, tista kruta, nemogoča bližina. Toda vsem naporom navkljub ga je vedno znova obdajala le hladna, odmevajoče gluha, zamolkla prisotnost, prisotnost nedotakljivega, ki ga je pogoltno oklepala in otipljivo dušila.

Bea je včasih brala neki kriminalni roman, ki ga je prinesla s seboj, in enkrat mu je tudi pripovedovala vsebino, govorila predvsem o liku naslovnega junaka. Imenoval se je Fantomas in pravzaprav je bil antijunak, nekakšen kriminallec, a zelo poseben. Bil je izredno prefrigan, domiseln, pa povsem neustrašen, tako da naj bi bralec zlahka navijal zanj in ne za detektive, ki so ga lovili. Vsaj Bea je bila dosledno na njegovi strani in ob branju se je vedno znova veselo hihitala, kadar se mu je posrečilo pretentati detektive, se jim izmakniti na vedno nove načine, ob tem pa še okraستي kakšnega "svinjsko bogatega", kot je rekla, pridobitneža. Še posebej je bila navdušena, kadar se je Fantomasu posrečil kak izjemen, v resničnem življenju čisto nemogoč beg, ki ga je lahko izpeljal zaradi svojih nadnaravnih sposobnosti. Ne le da je izredno dobro plezal, še posebej po členjenih zidovih bogataških dvorcev in vil, ampak se je tudi povsem nepričakovano pojavljal in enako nenadno izginjal, v trenutkih skrajne sile, ko se je njegov položaj zdel že povsem brezizhoden, pa je znal poseči še po kakšnih skrivnostnih, običajnemu umu nedojemljivih izhodih. Takrat se mu je zasledovalcem med drugim uspelo izmuzniti tudi tako, da je preprosto stopil skozi zid, premagal fizične zakonitosti, se jim lahkotno posmehnil v brk. Biriči so nanj prežali tako pri vratih kot pod oknom, bili so prepričani, da jim je končno padel v pest, a ne, on se jim je pred nosom izmuznil, stopil skozi zid, uporabil izhod, ki v svetu biričev ni obstajal. "*Uncredible!*" je otroško radostno zaploskala Bea, ko mu je to pripovedovala in nato še z večjim navdušenjem opisovala to čudno bitje, tega Fantomasa, ki da ni čisto od tega sveta ali pa je nemara malo od tega in malo od nekega drugega, nekakšen povezovalc obeh, njun združevalec, lagodni prehajalec meja, njihov zanikovalec, fantom skratka.

Filipu se je njena pripoved zdela čisto simpatična, nekoliko prismuknjena, a zanimiva. Nekoč, že precej po Bejinem odhodu, pa se mu je nenedoma zazdelo, da ima podobne lastnosti kot tisti njen junak tudi prikazen njegove matere, ki ga je obsedala že vse življenje. Tudi ta se je kar na lepem pojavljala in izginjala, se poigravala z njegovim umom, ga preizkušala na

vedno nove načine, ga pogosto tudi trpinčila, prizadela, včasih se mu je zdelo, da se iz njega norčuje ... Ja, lahko ju je primerjal in poslej je na svojo mater včasih, res samo včasih, a pravzaprav vse pogosteje, gledal kot na nekakšnega fantoma. Neujemljivega, nedojemljivega, nove razsežnosti odpirajočega, a včasih tudi diaboličnega.

Bejin Fantomas je nanjo in verjetno tudi na druge bralce učinkoval osvobajajoče, sproščujoče, kar pa je vsekakor bila razsežnost, ki je fantom Filipove matere ni premogel. V tem smislu se mu je njena navzočnost zdela bolj podobna nečemu, o čemer jima je z očetom po povratku iz vélike vojne pripovedoval Rudolf. Ta je govoril o hudo ranjenih vojakih, ki so jim morali odrezati razcefrane roke ali noge, a so pozneje kljub temu prisegali, da jih še čutijo. Da torej prav fizično čutijo nekaj, česar prav gotovo ni, vsaj za nikogar drugega razen njih ne. A oni so kar trdili in trdili, dokler jim ni pritrtil tudi neki vojaški zdravnik. Ta naj bi sicer ne bil povsem prepričan o razlogih, zaradi katerih vojaki še vedno čutijo odrezane ude, a zdelo se mu je mogoče, še najbolj verjetno pa naj bi bilo, da je to nekako povezano z živci. Neki drugi zdravnik naj bi bil mnenja, da gre za psihični odziv vojakov na drastično, nenadomestljivo izgubo, da naj bi izgubljene ude čutili, ker so jih hoteli čutiti, ker se še niso zmogli sprijazniti z mislijo, da bi živeli brez njih.

Misli slednjega so se že ob Rudolfovem pripovedovanju dotaknile mladega Filipa, pozneje, ko je o njih razmišljal v zrelejših letih, pa se mu je zdelo, kot da bi tisti vojaški zdravnik takrat pravzaprav govoril o njegovi nenadomestljivi izgubi, o njegovih občutkih ob tem, o njegovih "fantomskih udih", kot so temu takrat pravili zdravniki. Njegova mati seveda ni bila le ud, imela je sicer vse štiri, pa še trup, glavo in duha za povrhu, bila je torej celotno "fantomsko bitje", in to bitje, ki naj bi mu bilo, tako kot naj bi bila mati vsakemu človeku, po marsičem najbližje. In ko je Filip razmišljal o izgubi in trpljenju tistih pohabljenih vojakov, si ni mogel kaj, da ne bi nanje gledal prizanesljivo. Kakšna malenkost so se zdele njihove amputacije v primerjavi z njegovo!

Njihovo trpljenje se mu je zdelo mogoče primerjati kvečjemu s trpljenjem njegovega očeta in brata. Onadva sta jo imela, jo poznala, ljubila tisto zanj fantomsko bitje, Njo, čisto in nedosegljivo, najpomembnejšo svetnico s hišnega oltarja, vladarico panteona, razsvetljevalko njunih življenj, tako za živa kot za mrtva, onadva sta se je dotikala, jo božala, se prižemala k njej, njiju je hranila, dojila, napajala z vedrino, življenjsko energijo, radostjo, neugnanostjo in vsem drugim, o čemer je on le poslušal, predvsem od Pijane sape, saj je Rudolf svoje spomine večinoma ljubosumno in skopuško

hranil zase, jih častil na svojem čisto zasebnem oltarčku, na katerem je daroval ob svojih tihih urah, Filip ni točno vedel, kdaj, a vedel je, da to počne, zanesljivo je vedel, saj ga je vedno po tistem brat nekaj časa, včasih kar po nekaj dni, gledal poudarjeno zadržano, kot kakšnega nedobrodošlega obiskovalca, ki se je zadržal vse predolgo, a se ga vseeno ne spodobi odsloviti. Ob takšnih dnevih, ob takšnih pogledih se je Filip počutil, kot da z Rudolfom ne bi bila brata, sinova iste matere, čutil je, da sta tujca, prav nič v sorodu in da je tako že vse od začetka, vse od takrat, ko je tudi sam prišel na svet, s katerega se je ravno poslovila Ona.

Na neki način je bilo to res, tega ni mogel tajiti, čeprav se je nekaj časa, vsaj sam pri sebi, trudil da bi, ker – tako ga je nekoč kar na lepem spreletelo –, kako naj bi bila z Rudolfom prava, čvrsto povezana brata, če pa je eden prišel iz žive, drugi pa iz mrtve ženske, matere. Ta naj bi bila v obeh primerih sicer ista, a če je kdo, potem je prav Filip vedel, da živ in mrtev človek nista en in isti, da človek, ko umre, ni več tisti, niti tisto, kar je bil pred tem, prej, v nekem življenju, ki se ga njegovo truplo ne spominja več. In z Rudolfom si že zato nista mogla biti zares blizu, ker sta o sebi in svoji najpomembnejši izgubi razmišljala povsem različno, vsak s svojega položaja, stališča, gledišča, ki je bilo tako daleč od tistega drugega, da mu je bilo že skoraj nasprotno, vsekakor pa dovolj oddaljeno, da si skupnih pogledov ni bilo mogoče niti predstavljati.

*

Uokvirjena materina fotografija, ki jo je imel na mizi Filip, je bila prej na očetovi pisalni mizi, od koder jo je vzel po njegovi smrti. Materini portreti so bili zanj čisto posebni predmeti, ki jih je občutil skoraj kot mistične. Upodobljenke z njih ni nikoli videl neposredno in zato je te fotografije doživljal kot najotipljivejšo vez z njo. Po hiši je bilo sicer precej njenih predmetov, stvari, ki jih je uporabljala, se jih dotikala, jih imela tesno ob sebi ali jih celo nosila, a to je bilo drugače ... Fotografske podobe so bile neovrgljivi dokaz njenega obstoja, njene prisotnosti na mestih fotografiranja. Nekoč je zares stala tam, pred objektivom očetove kamere, kajti skoraj vedno je bila to njegova kamera, saj kot da bi se bal, bil ljubosumen, da bi mu jo kdo drug, ki bi jo fotografiral, s tem nekako ukradel, si prisvojil njen odsev, del nje.

Stala je torej tam, pred objektivom, v takšni ali drugačni svetlobi, opravi, okolju in svetloba je metala, vrgla njen odsev na fotografsko ploščo, film, občutljivo podlago, ki ga je ohranila za prihodnost. Tako je prišlo do

prehoda podobe skozi čas, iz časa nastanka v vedno nove čase, ko je on ali kdo drug to podobo gledal, jo vključeval v svoj čas. Ta čudežna moč fotografije, ta sposobnost prehajanja skozi čase, je Filipa vedno znova očarala, zdelo se mu je, da mora pri tem iti za nekakšno posebno zmožnost, lastnost, ki je drugi predmeti nimajo, da fotografske podobe po eni strani shranijo, zamrznejo, okamnijo čas, v katerem so bile spočete, po drugi strani pa ga zanikajo ali presegajo s tem, ko so zmožne živeti, bivati tudi v drugih, prihodnjih, vedno novih časih. V tem smislu je to njihovo vztrajno bivanje, kljubovanje premenam časov, trmasto zanikanje le-teh dojemal kot neko posebno obliko večnosti, nekaj, kar bi Plotin nemara definiral kot odsotnost gibanja, stanje, ko čas stoji, ko je življenje v mirovanju in na ta način prehaja v večnost. Življenje ima svoj čas in preteklo življenje ima pretekli čas, tako nekako je razmišljal Plotin, a fotografska podoba ima lahko oba časa, je ugotavljal Filip, čas preteklega in čas sedanjega življenja, pod pogojem, seveda, da jo je nekdo v sedanjosti pripravljen vzeti v roke, jo pogledati in s tem vključiti v svoje življenje, jo oživiti. Res čudežno, še posebej, kadar je šlo za podobe za nekoga pomembnega človeka, za podobe osebe s posebnim mestom v njegovem življenju, v njegovi sedanjosti, kot je to veljalo za portrete njegove matere, davne, a resnične odseve njenega telesa, ki so ga nagovarjali skozi čas. Enako je sicer veljalo tudi za vse druge portrete na njegovi delovni mizi, a daleč najmočnejše ga je nagovarjal prav materin. Pri vseh ostalih je imel marsikaj svojega pridati še njegov spomin, v katerem so upodobljenci tudi živeli svoja posebna življenja, ob njeni fotografiji pa je spomin molčal in podoba je zato govorila še toliko glasneje.

Tisti portret je oče posnel takrat, ko jo je prvič portretiral na vrtu Tauberjeve vile, šlo pa je za drugi posnetek, za tistega, za katerega mu je pozirala s klobučkom s peresi, z roko okrog vitkega drevesa in s knjigo v roki, za podobo, ki jo je kazala takšno, kakršno se je doživljala sama, takšno, kakršna naj bi v resnici bila. Filip pa je imel še en razlog, zaradi katerega mu je bil ta materin portret bližje od katerega koli drugega, četudi so bili nekateri poznejši v fotografskem smislu bolj dovršeni. Mati je bila namreč na njem še sedemnajstletno dekle, ki z njegovim očetom in njihovo družino še ni bila povezana, ni še bila ena od njih, nikakršnega mesta še ni imela med njimi, bila je zgolj to, kar je bila sama zase, brez vsega, kar sta nanjo pozneje prilepila življenje in zakon z njegovim očetom, brez vse določenosti, ki jo je v Filipovih očeh to pomenilo. Bila je mlada, sproščena, nezaznamovana, nekdo, ki nase še ni prevzel nobenega bremena, sploh pa ne bremena zakonske žene in bremena rojevanja otrok ... Ko jo je Filip gledal na tej fotografiji, je imel občutek, da je na njej enako njegova kot

očetova ali bratova, kar se je na poznejših portretih spremenilo. In zdelo se mu je, da lahko ob tej podobi še najbolje spozna, kdo in kaj je bilo v resnici tisto dekle, ki je postalo ženska, ki je postala njegova mati.

Oče in, ponavljajoč za njim s skoraj enakimi besedami, Rudolf sta o dekletu s te fotografije vedno govorila le kot o mladi ženski, željni življenja, iz podtona pa je bilo, kot nekaj samoumevnega, mogoče razbrati, da se je ta njena željnost potešila v zakonu in družinskem življenju z njima. Tista fotografija naj bi torej kazala neko stanje nepotešenosti in hrepenenja po nečem, kar ji je življenje prineslo v nadaljevanju, bila naj bi nekakšen dokaz, da naj bi bila mlada Klara Tauber na svetu predvsem zato, da postane njuna žena in mati. Njen odsotni, hrepeneči pogled, ki kot da je bil skozi objektiv kamere zazrt v daljavo, naj bi bil po njuni razlagi v resnici zazrt v bodoče življenje, ki ga sicer še ni mogla poznati, vendar si ga je že želela in ga slutila, posebej močno očitno ob obisku fotografa, s katerim jo je življenje kmalu za vedno povežalo.

Filipu so se takšne misli, ki jih je večkrat slišal od Pijane sape in le enkrat ali dvakrat od brata, sprva zdele povsem logične in sprejemljive, o njih ni dvomil niti veliko premišljeval, saj za to ni imel pravega razloga, zdelo se je pač, da gre za nesporna dejstva iz družinske zgodovine, iz nekega časa, ki je tekel pred njegovim in zato o njem ni vedel nič. Pozneje, po bratovi in očetovi smrti, ko je s to nenavadno privlačno podobo ostal sam, pa si jo je začel ogledovati bolj sproščeno, z njo se je poskušal soočati, kot da o njej ne bi vedel ničesar, kot da je detektiv, ki išče odgovore na uganko nekega davnega umora in si lahko pri tem pomaga le z njo. Na njej je poskušal najti kakšno podrobnost, kakšno izdajalsko malenkost, ki so jo vsi drugi spregledali in na podlagi katere bi o portretiranki izvedel nekaj čisto novega, drugačnega, neko novo, poslednjo resnico, ki je sicer ne bi imel deliti z nikomer, bi bila pa zanj vseeno nadvse dragocena, morda celo odrešujoča.

Ko je fotografijo gledal na ta način, je najprej ugotovil, da je odsotni pogled dekleta pravzaprav bolj zasanjan kot hrepeneč, da ni videti, da bi si česa želela, po čem konkretnem hrepenela, ampak se zdi, kot da bi bila v trenutku fotografiranja z mislimi in v duhu nekje drugje, v neki svoji namišljeni, izbrani, sanjski pokrajini, deželi, dimenziji, zgodbi. Do odgovora na to, kakšna, katera je ta bila, se je najprej poskušal prebiti s pomočjo tistih peres – živo rdečih, kakršna naj bi po pripovedovanju bila –, spredaj, na najbolj vidnem mestu torej, zataknjenih za trak klobučka. Ob teh peresih je najprej pomislil na Indijance, ni mogel drugače. Tudi sam je v mladih letih bral pustolovske romane Karla Maya, v njih so bili glavni junaki predvsem plemeniti Indijanci, in zakaj ne bi bilo mogoče, da bi jih bralo tudi dekle s fotografije. Lahko bi jih in se ob tem globoko vživelo

v popisane pustolovščine, sprejelo vrednote prijateljstva, požrtvovalnosti, nesebičnosti, se poistovetilo s katerim od junakov, nič hudega, da so bili zvečine moški. Tudi kakšna neustrašna, do konca predana ženska je bila med njimi, a zakaj se konec koncev dekle ne bi moglo istovetiti z moškim junakom, predvsem pa z vrlinami, ki jih ta zastopa. Lahko bi se, tudi on se je, zato je vedel, zelo jasno čutil, da bi bilo to mogoče ...

A potem je pomislil, da morda Karl May, v času, ko je tista podoba nastala, še ni spisal svojih pustolovskih bukvic, ob tem pa se mu je knjiga v rokah mlade ženske zdela pretanka, da bi lahko šlo za eno od Nemčevih indijanaric. Ja, nedvomno so bile te zajetnejše, zato dekcle skozi fotografa skoraj zanesljivo ni zrl v njihov svet ... Kljub temu pa so bila tista peresa tako zelo očitna in s čim naj bi jih povezal, če ne z Indijanci?

Knjiga, peresa ..., peresa, knjiga ... Nikamor ni prišel po tej poti, zato je pri svojem sklepanju začel upoštevati dejstvo, da stoji dekcle tesno ob drevesu in da z eno roko celo objema njegovo deblo.

Ljubezen do narave, dreves? Tudi sam je gojil do njih poseben odnos, a njega so privlačila predvsem pohabljen drevesa, takšna čudno raščena, polomljena, razcepljena, nevarno nagnjena ... Drevo ob dekletu je bilo vitko, ravno in mlado kot ona, vseeno pa je bilo drevo, del narave, in ona ga je objemala, se prižemala obenj ... In tudi peresa bi lahko bila simbol narave, življenja, so le del ptic in te ... letijo ... Torej najbrž ni šlo zgolj za naravo, ampak tudi za letenje, polet, odlet, pobeg, zmožnost prestaviti se, odpotovati, odfrčati nekam stran, drugam. Ali se je morda mlada ženska, ob tistem drevesu in ozaljšana s peresi, doživljala kot nekakšno ptico, ptico na veji, ali vsaj kot nekoga, ki si želi biti, živeti kot ptica na veji, prosto, osvobodeno, frfotavo, zunaj omejitev sile težnosti, zunaj meja, ki se zdijo nepremagljive, ali zato tista zasanjanost, priča o tem tisti njen pogled?

Občutek je imel, da je detektiv, v katerega vlogo se je povsem vživel, dobro zastavil, resno zagrabil in da je na pravi sledi, le izgubiti je ne sme, saj je morda čisto blizu rešitvi, razrešitvi uganke, zapletenega primera, misterija brez primere. Ptica na veji, prostost ...

Nekaj mu je manjkalo, zato dlje ni prišel, naj se je v svojih mislih še tako zaganjal. Samega sebe je silil naprej po sledi, a ni vedel, kam bi usmeril naslednji korak, hkrati pa je čutil, da se sled hitro ohlaja in bi jo utegnil kmalu izgubiti.

Knjiga!, ga je spreletelo, knjiga mora skrivati odgovor. Peresa so jasen znak, knjiga pa bi morala biti še jasnejši in knjiga ni indijanarica. Je torej neka knjiga o prostosti, svobodi, o tem, kako biti ptica na veji?

Filip si je knjigo na fotografiji natančno ogledoval, z vseh strani je zrl vanjo, podobo približeval, jo oddaljeval. Privlekel je vse lupe iz hiše in studia, skozi vse bolščal v tisto knjigo, vsako obrnil in skozi steklo gledal še z druge strani ... Besedila na odprti strani ni razložil, niti črke, še vrstic ne, le beli list papirja, kot bi bil prazen, čeprav ni mogel biti, je bila le knjiga. Neustrezna osvetlitev! Zanič fotograf!, se je pridušal.

Ob tem se je spomnil na očeta, avtorja fotografije, nenadoma prenehal biti detektiv. Zelo se je vživel, a do odgovora ni prišel, je pa čutil, da ni bil več daleč. Knjiga, ta skriva odgovor, o tem je bil prepričan. Le najti jo še mora, in bo razvozlal uganko, a kaj, ko tudi na platnici ni opazil nobenega napisa, preveč je bila nagnjena, skoraj vodoravno, le temna površina, kot bi bila prazna ...

V mislih se je sprehodil po knjigah v hiši, po tistih v materini, očetovi sobi, po onih v salonu ... Ni bilo dovolj, zato je vstal in si jih šel ogledat.

Med materinimi knjigami je bila ustrezne velikosti in debeline neka stara knjiga o vrtnicah, podobno je bil videti tudi eden od potovalnih vodnikov, ki jih je imela precejšnja zbirka, saj je očitno več potovala v mislih, ob listanju le-teh, kot pa zares. Vrtnice – narava?, Potovanja – prostost?, je ugibal. Oboje se je zdelo mogoče, smiselno, a ne čisto prepričljivo, zato je iskal naprej.

V očetovi sobi ustrezne knjige ni našel, tudi v salonu ne, zato se je vrnil v materino sobo, ki jo je mati uporabljala predvsem kot garderobo in oblačilnico, v njej pa je imela tudi precej osebnih predmetov. V predalih je bil nakit, tri z žametom prevlečene škatle za rokavice, v dveh rokavice, v eni pisma. V omarah oblačila, spodaj obleke, plašči, krila, pasovi ..., zgoraj, na polici, škatle za klobuke. Drugo za drugo je vlekel ven, jih odpiral, v njih naletel na klobuke, ki jih je poznal s fotografij matere, družine. Globlje, kot je segal, starejša pokrivala je odkrival, in na koncu je stegnil roko še čisto v kot, kjer je bila najmanjša, a najvišja okrogla škatla, po videzu najstarejša. Vznemirjen jo je potegnil k sebi, hlastno snel pokrov in notri ugledal klobuček z materinega mladostnega portreta, prav tistega z živo rdečimi peresi, zataknjenimi za temni trak. Pozorno je dvignil pokrivalo iz mehke temno sive klobučevine, si ga podržal pred obraz in za hip se mu je zazdelo, da se bo zdaj zdaj pod njim prikazalo še vse ostalo, kar je poznal s fotografije, dekle s pogledom, zazrtim v daljavo, drevo ob njej, knjiga v njenih rokah ... Seveda, bila je le utvara, a vsaj nekaj od tega privida je ostalo, se izkazalo za resnično. Na dnu škatle je bila knjiga, prej knjižica, zdela se mu je manjša kot tista s fotografije, niti za hip pa ni podvomil, da je prava. Na temno sivi platnici je z živo rdečimi tiskanimi črkami pisalo

BYRON, in ko jih je zagledal, se je v hipu spomnil besed Pijane sapa, čisto razločno jih je zaslišal: "Če bi bilo po njenem, bi ti bilo ime Harold ... Po junaku iz pesmi tistega njenega pesnika, angleškega lorda, Byrona ... Že Rudolfu je hotela dati to ime, a sem jo spametoval ... Harold! ... Ko je bila pa noseča s teboj, je zopet začela z imeni in spet privlekla tega Harolda ..."

In kmalu zatem je od nekod, iz enega od zakotij spomina, primigotal še en stavek, ki ga prav tako ni mogel izgovoriti nihče drug kot Pijana sapa: "Ko sem jo prvič srečal, je bila nekakšna byronka, mislim, da je to hotela pokazati s tisto dodatno fotografijo, za katero mi je pozirala."

Pijana sapa je to moral reči nekoč davno, ko je bil Filip še majhen, zato se tega ni čisto dobro spominjal, spomin je bil nejasen in pravzaprav ni bil povsem prepričan, ali je bil to resnični spomin ali nekaj, za kar se mu je zdelo, da bi moralo biti spomin, pa ni bilo.

*

Knjižico Byronovih pesmi je vzel v roke previdno, s spoštovanjem, kakršnega ni izkazal še nobenemu predmetu, saj je bila več od predmeta. Ne samo v smislu, v katerem je vsaka knjiga nekaj, kar presega predmetnost, saj s svojo vsebino sega v miselni svet, v duhovno, ampak predvsem, ker je bila nekoč Njena in zanjo tako pomembna. Držal jo je v rokah, imel dlan tam, kjer je svojo nekoč imela Ona, kar spreletavalo ga je, ko je razpiral platnice, mravljinici v rokah so pričali o intenzivnosti doživetja, zazdelo se mu je, da se mu dlani začenjajo potiti, zato je knjigo odprto odložil na mizo. Tudi tako jo bo lahko bral, ne bi bilo prav, da jo omadežuje s svojim znojem.

Najprej je prebral uvodno besedo, v kateri je neki učenjak predstavil pesnika in razglabljal o njegovi poeziji. Marsikaj je zapisal, a Filipa so se zares dotaknili le nekateri deli besedila, nekatere misli, nekateri stavki. V enem od njih je pisec opozoril na tragičnost nekaterih Byronovih ženskih literarnih oseb, in to je Filipa boleče vznemirilo. Tudi na svojo mater je gledal kot na tragično osebo, in ker je že v mladosti zaneseno brala pesmi o tragičnih osebah, se ni mogel izogniti občutku, da je šlo za nekakšno preroško, žalostno istovetenje.

Manj boleče so se ga dotaknile misli o neugnanosti, energiji, strasti, hrepenenju, ki da jih izražajo pesnikove stvaritve. Na podlagi tega, kar je vedel, je lahko sklepal, da so bile vse to tudi lastnosti njegove matere, tistega dekleta, ki je na fotografiji tesno objemalo drevo, iznad knjige zaneseno zrlo kdo ve, kam. Ugibal je, ali se je teh lastnosti navzela na

podlagi branja te knjižice, z njeno pomočjo odkrila, da so tisto, česar si želi, ali pa jih je v sebi občutila že prej in je v Byronovih pesmih le našla njihov pesniški izraz, ki ga je lahko povezala s svojimi občutki. Tudi sam je ob branju kakšne knjige začutil, da je njen avtor odlično izrazil nekaj, kar je čutil tudi sam, a tega niti slučajno ne bi znal tako dobro popisati. Morda je šlo pri naklonjenosti njegove matere do pesnika za ravno takšno občutenje bližine, zato se ji je morda zdelo, da Byron skozi svoje pesmi izraža tudi njena občutja. Verjetno se je zato imela za "byronko", je sklepal Filip.

V popisu pesnikovega življenja je prebral, da se je njegov oče poročil predvsem zaradi premoženja, saj da je izviral iz ububožane, nekoč bogate družine. Kolikor je vedel, se je iz podobnih razlogov poročil tudi materin oče, njegov ded, in gotovo je bila to podobnost, ki jo je bilo težko spregledati. Vsaj njemu, ki je na vse skupaj gledal z razdalje, a zelo verjetno se mu je zdelo, da ta ni ušla niti njegovim bistri materi. In morda se je iz takšnih spoznanj porodilo tudi njeno zavračanje avtoritet, ki ga je pisec pripisal Byronu, pri materi pa se je nemara kazalo kot uporniško nasprotovanje staršem, ki ga je nekoč omenil Pijana sapa, s trpko pripombo, da se je to mladostno nasprotovanje pozneje preobrazilo v nasprotovanje možu, torej njemu.

Najbolj od vsega, kar je prebral v tisti uvodni besedi, pa se ga je dotaknila navedba, da naj bi Byron šepal, tako kot on. Ob tem se je zdrznil, prenehal brati, omahnil v globino stola, se zastrmel v prazno. Dolgo se mu v glavi ni ukresalo nič, le neko čudno grenkobo je občutil, nato ga je spreletela drzna misel, ki se mu je sicer takoj zazdela nesmiselna, znebiti pa se mu je vseeno ni uspelo. Kaj, če je njegova mati rodila šepavega otroka, ker je v mladosti brala in se silno navezala na šepavega pesnika?

Odgovor na to vprašanje je bil seveda lahko samo eden: Nemogoče! Kaj takšnega se ne more zgoditi in se ne dogaja! Nikoli! Filipu je bilo to povsem jasno, vsaj na tisti običajni, razumski ravni, kljub temu pa je kar strmel in strmel v nič in si moral priznati, da se zdi nenavadna možnost o povezavi med šepavim pesniškim navdihovalcem matere in njim, njenim šepajočim sinom, na neki nestvarni način smiselna, celo razsvetljujoča ...

Dolgo je trajalo, da se je izvil iz premišljevanja o tem in začel iz knjige pred seboj brati pesmi. Že na prvih straneh je opazil, da so bili nekateri verzi, nekatere kitice podčrtani, kar je očitno pomenilo, da so bili za lastnico knjige še posebej pomembni. Bral je, a si moral kmalu priznati, da se ga vsi s topo rdečo barvico podčrtani deli in delčki pesmi ne dotaknejo enako, so se ga pa zato nekateri toliko bolj. Ob verzu:

“Najlepše razcveteni cvet
med prvimi odmre ...”,¹

ga je pošteno stisnilo, in tudi kitica:

“Ti, ki prešla si v cvetu let –
ne bo te težki grob težil;
na tvoji ruši bo kalil
v pomladi rani, prvi cvet
in mehki mrak cipres bo nanjo lil.”,

je kazala na isto, tragično občutenje življenja. Vprašal se je, ali je šlo pri tem res za slutnjo zgodnje smrti ali le za romantično navdahnjenost. Bolj se je nagibal k slednjemu in ob tem še pomislil, kako ironično je, da njegovo mater pravzaprav teži zelo težak, prav nič rahel in razcveten grob, Tauberjeva kamnita grobnica, in kako se v življenju marsikaj obrne v tako nepričakovano smer, da si v mladosti tega niti predstavljati ne moremo.

Verz:

“... saj najbolj zgodnja vez – najdlje drži.”,

mu je lepo odgovoril na vprašanje, zakaj se toliko ukvarja z materjo, starši, a ob tem se je vprašal tudi, kako je pravzaprav pri njem s to zgodnjo vezjo, glede na to, da je mati umrla ob porodu in nista zato nikoli zaživela skupaj, nikoli tkala vezi. Je za njen obstoj morda dovolj že to, da ga je med nosečnostjo nosila v svojem trebuhu, da sta ga z očetom spočela iz svojih teles, da on ve, da je bila njegova mati?

Prav neverjetno pa se mu je zdelo, da je med podčrtanimi verzi naletel tudi na naslednje, za katere se mu je zazdelo, da bi jih prav lahko napisal tudi sam, tako natančno so povzemali njegova občutja ob ogledovanju materine fotografije:

“... tvoje neugasljive oči,
ki me ljubkujejo vse dni
iz večnosti temè:
saj njih sijaj bi dražji bil
lahko samo, če bil bi živ.”

---

¹ Byronove verzje je prevedel Janez Menart.

Branje je moral večkrat prekinjati, vmes je dolgo razmišljal, podoživljal prebrano, na čisto nov način je začel gledati na materino in svojo usodo, njuni življenji sta se mu začeli zdeti nekakšni nedoumljivi romantični epizodi sredi neznansko razviharjenega sveta. Suhoparna biografska dejstva so nenadoma postala le banalni, moteči balast, resnični razsežnosti njunih življenj sta bili veliko prepričljiveje zapisani v verzih, zares doma le v opojnih meandrih poezije.

Prizemljal ga je šele naslednji podčrtani odlomek pesmi, tudi za tega se mu je zazdelo, da je namenjen le njemu:

“Tako žari preteklost, ki blesti,
a z žarki ne ogreje zdanjih dni;
Bolest strmi v ta lesk minulih let:
svetal je, čist – a daljen, in kot led.”

Ob tistem “ledu” na koncu pesmi ga je kar zmrazilo. Nenadoma se je počutil, kot da je v silnem hladu, kot da sedi na velikem kvadru ledu, na kakršnih so v mesnici hladili meso. Da, tudi on je strmel v nekakšno utvaro, v lesk minulih dni, let, v nekaj, kar naj bi bilo nadvse svetlo in brezmadežno čisto, a je bilo daleč, tako daleč. Očaranost s poezijo je popuščala, nadomeščala jo je trpkost, sprijaznjenost z ujetostjo v ugibanja, slutnjo lastne krivde, banalnost vsakdanjosti. A potem ga je naenkrat spreletelo, kako neverjetno se Byronove vrstice ujemajo z njegovim gledanjem fotografije matere in z ogledovanjem fotografij nasploh. In kako čudno je to, glede na to, da je pesnik živel še pred iznajdbo fotografije, in kako navdihujoče je to pravzaprav ...

Nato je poskušal ugotoviti, do kakšnih sklepov lahko pride na podlagi prebiranja te, za njegovo mater tako posebne knjižice pesmi. Klaro Tauber je ob tem spoznaval v novi luči, kot romantično zaneseno dušo, ki najbrž ni ravno hlepela po družinskem življenju, dolžnostih zakonske žene. Ugotavljal je, da bi njena poroka z očetom zanjo utegnila biti predvsem pobeg iz utesnjujočega družinskega življenja Tauberjevih, vzlet proti obetu prostosti, ki pa se ni povsem uresničil. Fotograf, predstavnik novega, modernega poklica in kot tak v njenih očeh nemara nosilec naprednih idej, se je verjetno zdel prava priložnost za vsaj zasilno uresničitev njenih želja. Konec koncev, kakšno izbiro pa je v mestecu sploh imela? Lahko bi se šla le še sprehajat po zdravilišču, iskat varuha svojega pobega tja, saj za samostojni odhod očitno ni premogla dovolj moči in odločnosti. Tudi

njena zavzetost za izboljšave očetove fotografske dejavnosti in njena velika želja po potovanjih sta pritrjevali njegovim mislim.

Nato pa je morda spoznala, da se je ujela, da je zopet ujeta. Resda v razsežnejšo in svetlejšo kletko, a vendarle. Prostost je bila le delna, obeti uresničeni le na pol. To jo je verjetno težilo. Ali pa ne? Morda se je z leti spreminjala, se prilagajala, ugotovila, da njeno življenje le ni tako slabo, da možnosti vseeno preglasijo prikrajšanosti? Le ugibal je lahko, a vseeno je čutil, da je bil po tem branju materi bližje, da jo je bolje občutil, da je bil zdaj tisti fantom nekako zasidran, prizemljen, na poti, da postane razumljen. Kolikor je bilo to, s takšne razdalje, seveda sploh mogoče.

Mati, žena, byronka ..., svetnica, upornica, iskalka ..., resnična ali le delna, okrnjena podoba? Ali pa je bila mati zanj še vedno le fantom? Na videz oprijemljivejši, a pravzaprav še vedno nedojemljiv? In koliko se sploh lahko zanese na svoje majave sklepe, do katerih je prišel na podlagi prebiranja tistih pesmi, podčrtanih vrstic? Zavedal se je, da pri svojih premislekih ni upošteval vseh enako, da je bilo podčrtanih precej več, kot jih je njemu uspelo vključiti v svojo razlago, svoje videnje matere, dekleta, iz katerega je to postala. Iz drugih podčrtanih verzov bi nemara lahko izluščil kaj drugega, sestavil drugačno zgodbo, prišel do drugačnih, morda celo nasprotnih sklepov. Čeprav ... Čutil je, da so njegovi pravi, kar pravi, najbolj pravi, a vseeno ... Morda se resnica skriva v verzih, ki jih ni izbral, ki mu niso tako blizu, v katerih ni uzrl tistega, kar je iskal ... In morda vsega le ni mogoče najti v verzih, ne tistih ne kakšnih drugih, nemara bi moral svojo mater in njen čas iskati in najti tudi drugje, na čisto drugih koncih, v povsem drugih dimenzijah ... Zapleteno početje, takšno iskanje izgubljene matere ...